

معرفی کتاب

ایثار

○ غلامرضا گلی زواره

○ ایثار (۲ ج)

○ علیرضا یوسفی

○ نخستین، چاپ اول ۱۳۸۲

شود و خواست و سلیقه شخصی را بر تعالیم دینی مقدم ندارد و با صداقت خود را بر تعلیمات آسمانی منطبق گرداند محال است در ورطه خودخواهی گرفتار شود. محور آموزه‌های قرآنی و روایی اخلاص است و هر کس به هر اندازه که در دام خویش گرفتار است به همان اندازه از خلوص و پاکی فاصله دارد. از این جهت خداوند سر نجات و رمز رستگاری انسان را در سرای جاوید قلب سلیم معرفی کرده است.

تضعیف خودخواهی و سوق دادن عواطف انسان به سوی دیگران سبب رشد بسیاری از فضایل در آدمی می‌شود. یکی از این فضایل ایثار و فداکاری است. در این حالت انسان برخلاف اقتضای خودخواهی، قدم از دایره تنگ خویش فراتر نهاده و گامی به سوی غیر برمی‌دارد و با مقدم داشتن دیگران بر خود از «من مجازی» خارج می‌شود و خود راستین در وی تقویت می‌شود البته او این تلاش را برای جلب رضایت حق انجام می‌دهد. با وجود آن که ایثار در عرصه زندگی فردی و

فضیلتی فراموش شده

سرشت انسان که نشان از عالم علوی و ملکوتی دارد جز با روی آوردن به وجه‌الله و صبغه الهی آرام نمی‌گیرد. در این سیر خالصانه، آدمی به وجود حضرت حق پی برده و از آن پس بی قرار و تشنه‌تر از گذشته در وادی دل قدم همت نهاده و به سوی عرشیان راه می‌پیماید. بدون تردید سازندگی درون انسان و تهذیب نفس برای درنوردیدن این طریق معنوی نقش به‌سزایی دارد.

هر اندازه فرد به بندگی خود و اطاعت محض از پروردگار بیشتر التفات نماید و در این راه قیام کند و مقاومت نشان دهد، در تقرب به حق، پیشرفت‌های ارزنده‌تری به دست می‌آورد. بر این اساس هرگونه توجه به خود، خودبینی و خودخواهی، حجابی است که میان انسان و خداوند حائل شده و مانع سیر در عوالم قرب می‌گردد. اگر کسی واقعاً قدم در عالم دین بگذارد و از روی صدق و حقیقت، تسلیم اوامر الهی

در فصل چهارم آفات ایثار شناسایی می‌شود که عبارت‌اند از: بخل؛ حرص؛ منت‌گذاری و آزار روحی دیگران؛ خودبینی (عجب) و تکبر؛ اسراف و تبذیر و دوری از اعتدال و میانه‌روی؛ خود را به نیکوکاری جلوه دادن برای جلب رضایت مردم (ریاکاری).

نویسنده کوشیده است در فصل پنجم شیوه‌های ایجاد ایثار و ترویج فداکاری را در جامعه بررسی کند. این شیوه‌ها چنین است: توکل بر خداوند؛ ساده‌زیستی و دوری از تجملات؛ یاد معاد و توجه به پاداش فداکاران در آخرت؛ برابری و مساوات؛ عدم ترس از فقر و کاهش توانایی مالی؛ ایجاد حس مسئولیت اجتماعی در افراد و درک دردهای جامعه؛ مطالعه زندگانی ایثارگران و الگو قرار دادن آنان؛ توجه به فانی بودن دنیا و ناپایداری آن و نیز از بین رفتن تعلقات دنیوی از

جمله ثروت و مکت.

عالی‌ترین معیار ارزش ایثار، یعنی اخلاص، موضوع فصل ششم است.

بزرگترین ایثارها مطلب مهمی است که در هفتمین فصل به آنها پرداخته شده است. این امور عبارت‌اند از: فداکاری در شدت فقر، ایثار از سوی کارگزاران و مسئولان جامعه، ایثار قبل از درخواست شخص محتاج. یکی از پرشکوه‌ترین مظاهر ایثار ماجرای فداکاری حضرت علی(ع) و حضرت فاطمه زهرا (س) است که نذر کرده بودند سه روز متوالی روزه‌دار باشند تا امام حسن(ع) و امام حسین(ع) که در بستر بیماری بودند شفا یابند. آنان هر شب آنچه را که برای افطار تهیه کرده بودند به مسکینی دادند که به درب خانه آنان آمده بود. قرآن به این ماجرا در سوره «هل اتی» اشاره کرده است. موضوع فصل هشتم کتاب معرفی این خانواده ایثارگر است.

جلوه‌های ایثار در عاشورا و حادثه کربلا بحث فصل نهم را تشکیل می‌دهد. معرفی زنان فداکاری چون فاطمه زهرا (س) و تشریح نمونه‌های ایثار آن بانوی عصمت، زینب بانوی ایثارگر حماسه‌ننوا، ام‌البین (مادر حضرت ابوالفضل(ع))، هند همسر عمروبن جموح و ایثار سه تن از عزیزان خود، صفیه دختر عبدالمطلب، فاطمه بنت اسد مادر حضرت علی(ع)، سمیه مادر عمار یاسر، همسر ایوب، ام‌حارث (زنی

اجتماعی و رشد و تعالی جوامع انسانی نقش ارزنده و پرثمری دارد، در پژوهش‌های اخلاقی خصوصاً در دهه‌های اخیر فضیلتی فراموش شده است و علمای اخلاق کمتر به این خصلت عالی پرداخته‌اند.

آقای علیرضا یوسفی از فضلالی حوزه علمی قم در مجموعه‌ای دو جلدی تحت عنوان ایثار (جلد اول، ۲۳۱ صفحه و جلد دوم ۲۰۴ صفحه) کوشیده است این موضوع را با استناد به آیات و روایات و منابع اخلاقی و نمونه‌هایی از زندگی معصومان و اصحاب آنان، به بحث و بررسی بگذارد و اهمیت و عظمت فداکاری را بیان کند. این نوشتار در بهار ۱۳۸۲ در قطع رقعی توسط انتشارات حسنین به زیور طبع آراسته شده است.

سیری اجمالی در مباحث جلد اول

جلد اول کتاب ایثار پس از مقدمه مؤلف، در یازده فصل سامان یافته است. در نخستین فصل، نویسنده از ضرورت بحث‌های اخلاقی و مکارم انسانی سخن گفته و در ادامه معنای ایثار، فضیلت آن و ارتباطش را با زهد و انفاق روشن کرده است.

فصل دوم به معرفی انواع ایثار اختصاص دارد که عبارت‌اند از ایثار جان (شهادت در راه خدا)، ایثار مال، ایثار آبرو (یا گذشتن از آبروی خویش). نویسنده برای مشخص ساختن این موضوعات شواهدی مستند از انسان‌های با فضیلت در صدر اسلام ارائه داده است. در سومین فصل، ثمرات ایثار یا آثار فردی و اجتماعی این خصلت در محورهای ذیل بررسی شده‌اند:

کسب رضای الهی؛ رسیدن به پاداش‌های اخروی و نعمت‌های بی‌منت‌های الهی در بهشت؛ همدردی با محرومان؛ رسیدن به عزت؛ ترویج روح گذشت در جامعه؛ نائل شدن به سیادت و سروری؛ برکت در رزق و روزی؛ نیک‌نامی و اشتهار اجتماعی؛ آرامش روانی و تسکین روحی و وجدانی؛ محرومیت‌زدایی از جامعه و تلاش در جهت رفع فقر و ناداری؛ دوست داشتن افراد صالح و وارسته و نفرت از ستمگران و دشمنان حق و حقیقت و رفع ظلم و تبعیض از انسان‌های تشنه عدالت و مساوات.

خصلت‌های ناپسند چون نفاق، سخن‌چینی، دروغ‌گویی، حسادت و غیبت کردن می‌توانند شرایط و موقعیت‌های اجتماعی را به گونه‌ای در آورند که حالت فداکاری را در جامعه کم‌رنگ کنند و آن را تحلیل برند. پرداختن به این موضوع به فصل هشتم اختصاص دارد در آخرین فصل از جلد دوم مبارزه با آفات ایثار بحث شده است.

تأملی در کتاب

کاستی‌ها و نارسایی‌های مجموعه دوجلدی ایثار چنین است:

۱. عدم سنخیت برخی بحث‌ها با عنوان فصل. از باب نمونه در فصل دهم ذیل ایثار بانوان از فداکاری حضرت علی‌اکبر(ع) و قاسم‌بن حسن(ع) و علی‌اصغر(ع) سخن گفته شده است. در فصل اول از جلد دوم، قسمت چهارم عنوان فقر و گرسنگی با عنوان فصل مذکور (شیوه‌های تشویق ایثار) مناسبت ندارد.

۲. در فصل هفتم، «ایثار در زمان وقوع حوادث سخت»، بخشی با عنوان وظیفه رسانه‌ها و مطبوعات آمده است که مطالب آن با مباحث دیگر این فصل همخوانی ندارد. به جای شیوه‌های تشویق ایثار در فصل اول از جلد دوم شایسته بود، شیوه‌های ترویج ایثار در جامعه درج می‌شد. در فصل پنجم از جلد اول عنوان یازدهم از ثمرات ایثار یعنی سرکوبی دشمنان چندان واضح نیست و بهتر بود نوشته می‌شد بی‌زاری از ستمگران و دوست داشتن افراد خوب.

۳. سخن ناشر کتاب در آغاز جلد دوم آمده است. همچنین جلد دوم فهرست‌نویسی پیش از انتشار دارد ولی جلد اول از این شناسه بی‌بهره است.

۴. حروف‌نگاری عناوین اصلی و فرعی فصول کتاب نامشخص است به طوری که خواننده در وهله اول عناوین فصول را تشخیص نمی‌دهد. بهتر بود این عناوین با حروف سیاه نگاشته می‌شدند.

۵. در اغلب موارد مشخصات دقیق کتاب‌شناسی مأخذ مورد استفاده ذکر نشده است.

۶. کتاب به ویرایش دقیق نیاز دارد برخی از جملات به محاورات عامیانه شباهت دارد که لازم است اصلاح گردند. برخی از کلمات و الفاظ در جای درست خود به کار نرفته است. املاهای پاره‌ای از کلمات دقیق و درست نبوده و اشتباهات تایپی بر کتاب سایه افکنده است.

۷. فهرست منابع و مأخذ پایانی ناقص است و نام کتاب‌ها، مؤلف، ناشر، محل طبع و تاریخ نشر به طور دقیق ذکر نشده است. کتاب فهرست اعلام نیز ندارد.

رزمنده و از اصحاب پیامبر اکرم (ص)، و ام‌خلف همسر مسلم‌بن عوسجه در فصل دهم انجام گرفته است.

در آخرین فصل (یازدهم) جلد اول، مؤلف پیامدهای زیان‌بار ترک ایثار را در محورهای ذیل بررسی کرده است: عدم احساس مسئولیت از سوی افراد جامعه؛ مواخذه مردم از سوی خداوند در روز قیامت؛ از بین رفتن برکت اموال و ارزاق، زجر کشیدن محرومان و مستمندان و افزایش افراد فقیر و بی‌بضاعت؛ محرومیت جامعه از نعمت‌ها و الطاف الهی؛ استیلای دشمنان بر جامعه اسلامی؛ زوال اتحاد و همبستگی جامعه و رواج تفرقه و حاکمیت هرج و مرج در اجتماع مسلمانان.

گذری بر مطالب جلد دوم

مؤلف در این جلد مباحثی را درباره ایثار در نه فصل پی گرفته است. در فصل اول که در واقع فصل پنجم جلد اول است شیوه‌های دیگری برای ترویج ایثار بیان شده است: انتخاب دوست، اخوت و برادری، حق مسلمان بر مسلمان، قرار گرفتن افراد ثروتمند در کنار فقرا. فصل دوم به مباحثی پرداخته که به نوعی با ایثار و فداکاری در ارتباطند: تواضع، قناعت، ادای امانت، کرامت و بزرگواری انسان.

درس‌هایی چند از ایثارگران نبینا موضوع فصل سوم است. در خصوص به چه کسانی باید ایثار کرد؟ به این سؤال در محورهای ذیل در فصل چهارم پاسخ داده شده است: همسایگان، ارحام و خویشاوندان، محرومان، یتیمان، پرهیزکاران و دانشوران، در فصل پنجم جلوه‌های ایثار در زندگی بانوانی دیگر به عنوان تکمیل‌کننده بحث‌های فصل دهم با ذکر نمونه‌هایی جالب بررسی شده‌اند. این بانوان عبارت‌اند از مادر وهب و همسر عبدالله بن عمیر کلبی، عیوف دختر مالک، ام‌حبیبه همسر رسول خدا (ص)، ام‌کلثوم دختر حضرت علی(ع)، دلهم همسر زهیربن قین، ام‌ذر همسر ابوذر غفاری، ام‌شریف دختر جابر بن حکیم. شایسته است این مطالب به مباحث فصل دهم جلد اول ضمیمه شوند. جلوه‌های ایثار در انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی موضوع فصل ششم است.

در فصل هفتم ایثار به هنگام وقوع حوادث سخت و ناگوار ارزیابی شده است. فداکاری در زمان وقوع حوادثی چون زلزله، سیل، جنگ و تجاوز، خشکسالی و قحطی، مشکلات اجتماعی - سیاسی و استقامت و پایداری در این حوادث، همچنین نقش رسانه‌ها در چنین رویدادهایی برای آماده‌سازی و تقویت روحیه ایثار در مردم از موضوعات این فصل است.